

Тема: **Провідні держави світу в міжвоєнний період.**

1. Доба «проспериті» у США. США в роки Великої Депресії. «Новий курс» Ф.Д.Рузвельта.
2. Великобританія в 20-х рр. ХХ ст. Особливості протікання світової кризи в Великобританії.
3. Політичний та соціально-економічний розвиток Франції в 1920 – 1930-х рр.

Література:

1. Полянський П.Б. Всесвітня історія. 1914 – 1939: Підруч. для 10-го загальноосвіт. навч. закл. / П.Б.Полянський. – К.: Генеза, 2010. – с. 55 – 81
2. Ладиченко Т.В. Всесвітня історія: підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл.: профіл. рівень / Т.В.Ладиченко, С.О.Осмоловський. – К.: Генеза, 2010. – с.167 – 182

1. Доба «проспериті» у США. США в роки Великої Депресії. «Новий курс» Ф.Д.Рузвельта.

Перша світова війна надала потужного поштовху економічному розвитку США і посилила їхній політичний вплив у світі. Демографічні втрати – 50 тис. – загнуло, 230 тис. – поранено. США максимально використали ситуацію, що склалась, для подальшого збагачення. Вони були головним постачальником військових матеріалів, харчів і сировини країнам, що воювали. Чистий прибуток США за 1914-1919 рр. – **33,6 млрд. доларів**. Значно збільшилась питома вага США в світовому промисловому виробництві. З боржника європейських країн США перетворились на найбільшого кредитора. **Нью-Йорк став індустріально-фінансовим центром світу.** Війна надала США можливість розширення виробництва, в країні скоротилось безробіття, зросла заробітна платня. Прискорився процес концентрації виробництва та капіталу у США. **На початок 20-х рр. США перетворились на високорозвинену індустріальну державу.**

Значну роль у зміцненні могутності країни відіграла **еміграція до США**. У 1900-1920 рр. до країни прибуло 14 млн. чоловік з Європи. Різке зростання частки США в міжнародній економіці створило умови для їхнього вторгнення у сфери світової політики. Уряд демократів на чолі з президентом В.Вільсоном взяв **курс на завоювання світового лідерства**. **20-ті роки були для США роками процвітання (англ.- prosperity).**

На кінець 20-х років США виробляли стільки ж промислової продукції, скільки весь інший світ. Швидкі темпи економічного зростання пояснювались політичною стабільністю, фінансовою міцністю, резервами внутрішнього ринку, протекціоністською політикою держави. Відбувалось докорінне оновлення основного капіталу, зводились нові фабрики та заводи, зростала вартість акцій. Стрімко розвивались нові галузі промисловості (автомобільна промисловість). Збільшувався національний дохід США. Сільське господарство зазнавало кризи перевиробництва, ціни на аграрну продукцію знижувались. Фермерські господарства ставали збитковими. **США досягли панівного становища в загальносвітовому виробництві, якого ще не знала жодна країна.**

На виборах 1920 р. до влади прийшли республіканці. Президентом став **Уоррен Гардінг**. Його уряд висловився проти політики державного регулювання, істотно скорочувались державні витрати. З 1920 р. жінки отримали виборчі права. В країні переважали консервативні настрої. 1920-1933 – «сухий закон». Він призвів до зростання організованої злочинності, створення цілої системи нелегального розповсюдження спиртних напоїв. Корупція та махінації деяких членів уряду почали компрометувати самого президента. У зовнішній політиці – курс на **ізоляціонізм**.

Після смерті Гардінга президентський пост у 1923 році зайняв віце-президент **Кальвін Кулідж**. Головний принцип його політики – **«Справа Америки – бізнес»**. Він також відкидав концепцію державного регулювання економіки. Кулідж захищав «принцип індивідуальної відповідальності» кожного американця за наслідки своїх дій.

В 1929 р. період відносної економічної стабільності змінився кризою, яка не мала аналогів в світі і тривала 4 роки. 1929 – 1933 – період «Великої Депресії». Особливо сильно криза вдарила економіку США. Значною мірою тяжкість і масштаби кризи пояснювались підсумками Першої світової війни та діями держав – переможниць. Господарські зв'язки було порушено, США стали світовим кредитором. Вся світова економіка почала залежати від добробуту американської економіки та фінансової системи.

24 жовтня 1929 р. почався біржовий крах. З літа 1929 р. у США з'явилися ознаки кризи перевиробництва, що охопила промисловість, сільське господарство, фінансову систему. Почалось падіння промислового виробництва. Надзвичайних масштабів набули розорення та банкрутство

промислових і фінансових підприємств та фірм. Більше ніж удвічі, впав національний доход. Кількість безробітних у 1933 р. – 12 830 тис. У Нью-Йорку в 1931 р. зареєстровано 2 тис. випадків голодної смерті. Не кращою була і доля фермерів. В суворих умовах зійшли посіви расизму, націоналізму, людиноненависництва.

Криза 1929 – 1933 рр. стала для американців символом національної трагедії. Поставлено під сумнів цінність американського індивідуалізму. Втручання держави в економіку уявлялось єдиним засобом виживання. Президент **Г.Гувер** (1928-1932 рр.), лідер республіканців, на виборах 1932 року був приречений. **Ф.Рузвельт**, лідер демократів отримав рішучу перемогу. Американці чекали зміни адміністрації, сподіваючись, що Ф.Д.Рузвельт вживе енергійних засобів для боротьби з кризою і здійснить обіцяний «новий курс». **Рузвельт – єдиний американський президент, що займав президентський пост 4 рази.**

Новий курс – система заходів в 1933 – 1938 рр., яка базувалась на поєднанні заходів посилення державного регулювання економіки з реформами в соціальній сфері і була спрямована на подолання економічної кризи в країні:

- реформування фінансової та банківської системи (функціонування лише конкурентоспроможних банків, вилучення монетного золота з приватних рук, полегшення доступу до кредиту);
- відбудова промисловості («кодекси чесної конкуренції», Національна адміністрація з оздоровлення промисловості - НІРА);
- реформування сільського господарства (допомога фермерам, заходи по збереженню родючості ґрунтів);
- реформування системи оподаткування (підвищено ставки податків на надприбутки, спадщину і дарування);
- програма допомоги нужденним;
- регулювання трудових відносин;
- надання допомоги вдовам, сиротам, інвалідам, страхування безробітних, пенсійне забезпечення;
- закон про справедливі умови праці – 1938 р.

Кінець 1932 – початок 1933 р. – пік кризи, масове банкрутство банків. 6 березня 1933 р. – президент оголосив надзвичайний стан і закрав усі банки. Відновили роботу лише ті банки, що могли здійснювати банківські операції. Здійснювався контроль над міжнародними фінансовими угодами за золотом, що було в обігу, цінними паперами, створено корпорацію для страхування банківських вкладів, федеральну резервну систему реорганізовано у Національний банк, скасовано «сухий закон». 16 червня 1933 р. набув чинності закон про відновлення промисловості (НІРА), він створював систему державного регулювання промисловості.

Асоціаціям підприємців запропоновано виробити «кодекси чесної конкуренції». Встановлювалась мінімальна зарплата і максимальна тривалість робочого дня. Робітники отримали право на створення профспілок і укладання колективних договорів. Уряд витратив на допомогу безробітним понад 4 млрд. доларів. 3 квітня 1933 р. – створено систему лісових таборів для безробітної молоді. За законом про регулювання сільського господарства (ААА) держава розпочала виплату фермерам премій за скорочення виробництва. Запроваджувались «молочні кодекси».

Законодавство 1935 р. мало яскраво виражене соціальне спрямування. Закон від 14 серпня 1935 р. передбачав створення державної системи надання допомоги вдовам, сиротам, інвалідам, страхування безробітних та їхнього пенсійного забезпечення. Закон Вагнера спрямовано на вдосконалення трудових відносин між роботодавцями та найманими робітниками. Реформовано систему оподаткування – підвищено ставки податків на надприбутки, спадщини та дарування. Розширено систему суспільних робіт.

Незважаючи на те, що «новий курс» зустрів опір консервативних сил, а деякі реформи не справили очікувань, реформаторська діяльність президента стала переломним моментом в історії США ХХ століття.

Зовнішня політика Ф.Рузвельта:

- прагнення зміцнити міжнародні позиції США;
- політика «доброго сусіда» щодо країн Латинської Америки;
- відхід від політики ізоляціонізму.

2. Великобританія в 20-х рр. ХХ ст. Особливості протікання світової кризи в Великобританії.

Становище країни після Першої світової війни:

- усунення головного конкурента – Німеччини;
- отримання репарацій та колоній;
- зміцнення позицій в Африці та на Близькому Сході;
- демографічні втрати (743 тис. – вбито, 1 млн. 693 тис. - поранено);
- посилення залежності від імпорту сировини та продовольства;
- зростання державного боргу.

1918 – 1922 рр. – уряд **Девіда Ллойд Джорджа** (ліберал):

- переведення економіки на мирні рейки;
- зменшення державного регулювання економікою;
- курс на виробництво власних продуктів харчування і сировини у сільському господарстві;
- виборча реформа (жінки з 30 років, чоловіки з 21 року, які мали місце проживання та відповідали майновому цензу);
- соціальні заходи (розвиток освіти, житлове будівництво, допомога безробітним, обов'язкове безоплатне навчання дітей до 14 років);
- 1921 р. – британо-ірландський договір (незалежність південної частини, назва країни Королівство Великої Британії та Північної Ірландії).

За консервативних урядів – відставання провідних галузей промисловості, падіння конкурентоспроможності товарів на світовому ринку, соціальні конфлікти (шахтарська проблема).

1926 р. – загальний страйк. 1927 р. – закон «Про промислові конфлікти і профспілки» - загальні страйки та пікетування заборонялись.

Лейбористські уряди **Рамсея Макдональда** – наростання політичної нестабільності, початок політичної кризи.

Особливості світової економічної кризи:

- початок у 1930 р.;
- падіння менше, ніж в розвинутих країнах;
- найбільше постраждали вугледобувна, металургійна, суднобудівна та текстильна промисловості;
- важке становище сільського господарства.

Характерні риси розвитку у 30-ті рр. ХХ ст.:

- ставка на державне втручання в економіку;
- об'єднання метрополій та домініонів у **Британську співдружність націй**;
- зростання військового виробництва;
- покращення умов зовнішньої торгівлі;
- нерівномірність економічного розвитку;

- активізація радикальних політичних сил – комуністів і фашистів;
- з 1937 р. – формування уряду консерватором **Невілом Чемберленом**, який був прихильником політики «умиротворення агресора».

3. Політичний та соціально-економічний розвиток Франції в 1920 – 1930-х рр.

Наслідки Першої світової війни для Франції:

1) негативні:

- одна з країн, які найбільше постраждали;
- 1,4 млн. вбитих, 2,8 млн. поранено, 750 тис. інвалідів;
- значні матеріальні збитки;
- позбавлення значної кількості капіталовкладень в Росії;
- перетворення на країну боржника;
- зростання державного боргу;
- інфляція;

2) позитивні:

- повернення Ельзасу та Лотарингії;
- здобуття Саарського вугільного басейну;
- право на 52% німецьких репарацій;
- розширення колоніальних володінь;
- глибокі структурні зміни в економіці (розвиток металургійної промисловості, індустріалізація країни, концентрація виробництва і капіталу, виникнення монополій);
- перетворення на індустріально-аграрну країну.

1919 – 1924 – уряд Національного блоку (праві партії, Ж.Клемансо, А.Мільєран, Р.Пуанкаре). **Заходи:** демілітаризація економіки; урядові поступки робітничому руху, денационалізація промисловості, встановлення режиму економії, вигідне кредитування селян, встановлення прогресивного податку на прибуток, в зовнішній політиці – курс на подальше послаблення Німеччини.

1924 – 1926 – Картель лівих сил (ліві партії, Е.Еррію). **Заходи:** асигнування коштів на потреби житлового будівництва, амністія залізничників, заарештованих за участь у страйку, поступки робітникам та дрібним підприємцям (наслідок – розміщення капіталів за межами країни). Уряд виявився неспроможним розв'язати фінансові проблеми.

1926 – 1929 – уряд Національної єдності (широкий спектр політичних партій, Р.Пуанкаре). **Заходи:** отримання від парламенту необмежених повноважень для фінансового реформування, підвищення непрямих податків, транспортних тарифів, скорочення платні держслужбовцям і пенсій інвалідам війни, швидкі (вищі, ніж у Німеччині та Великобританії) темпи промислового розвитку, реалізація соціальних програм. В кінці діяльності – загострення між партійної боротьби.

Особливості світової економічної кризи:

- тривала з осені 1930 до кінця 1935 р.;
- зменшення обігу зовнішньої торгівлі на 65%;
- крах низки великих банків;
- втручання держави в економіку;
- здійснення державного регулювання в рамках ринкової економіки при дотриманні принципу приватної власності допомогло уникнути економічної та соціальної катастрофи.

30-ті рр. ХХ ст. – наростання фашистської загрози.

1936 – 1938 – уряд Народного фронту (ліві, Л.Блюм, Е.Даладьє). Спрямованість – боротьба з фашизмом та тероризмом. **Заходи:** заборона фашистських ліг, підвищення зарплатні, обов'язковість укладання трудових договорів з профспілками, 40-годинний робочий тиждень, оплачувані відпустки, соціальне страхування, надбавки до зарплатні і пенсій держслужбовцям. **Значення:** ліквідовано загрозу приходу до влади фашистів, успішна соціально-економічна політика, пом'якшення соціальної суперечності.

Питання для самоперевірки:

1. Яким чином США використали Першу світову війну для власного збагачення?
2. Чому Велика Депресія особливо сильно вразила саме США?
3. Розкрити суть «нового курсу».
4. Чому Велика Британія постраждала від Великої Депресії менше, ніж розвинуті країни?
5. Які заходи ліквідували загрозу приходу фашистів до влади у Франції?